

EUSKAL ERRIKO MEMORIA HISTORIKOA

(2014KO AZARAOREN 24KO ITZALDI LABURPENA)

Bilbon, Erika Uranga Basterrak, 2014ko azaroaren 24an

Euskal Erriko memoria historikoaren eskuratze prozesua, geure kasuan, 1936ko estatu-kolpearen osteko gerraren eta Espainiako franquismo diktaduraren ondoriozko errepresioaren inguruko “egi osoa” billatzeko prozesua da.

HISTORIAREN MEMORIA

Euskal Errian, memoria historikoaren sorreraz eta billa-kaeraz itz egiterakoan ala ere, kontzeptu beraren izaeraren argipen batzuk bear dauz. Termino edo kontzeptu historikoaren izaeratik aldendu, eta kontzeptu soziopolitiko bat dalaren ziurtasunez, memoria historikoak sortutako mar-ko orokorra irudikatu.

Memoria berak bi adiera edo definizio dauz. Alde batetik, oroitzeko baliatzen dan aalmen psikikoa da eta, bestetik, oroitzeko aalmena. Bigarren definizio onetatik abiatuta, oroimena soziala be badala azpimarratzen da, taldeko oroimena biurtzen dalako.

Ildo orretatik, orainaldia iraganeko elementuen berrera-inkuntzan osatuta agertzen da. Orren ondorioz, identitatea sortzen da, aldaketa soziala aalbidetzeko oinarriak zeazten dira, iraganeko gertakariei zilegitasuna emoten jako eta-bar. Elementu orretxek, urrengo belaunaldiei transmititzen jake, oroimen kolektiboa sortuz.

Iraganari erreparatzeko zergaitik nagusi bi izan oi dauz gizataldeak. Alde batetik, arrazoi ideologiko, identita-rio edo politikoei jarraiki, orainaldiko baldintzek iragana berriztar daikie. Bestetik, orainaldiko bizipenek iragana ezagutzeko premia sortu aal dabe. Au da, iraganaren ira-kurketa jakiñak egungo jendartearen oñarriak eta mugak ezartzen dabez

Orregaitik, memoria historikoen definizioak iraganaren ainbat kontaketa biltzen dauz. Alde batetik, oroimena da iraganaren kontaketa mitikoa. Historia, bestalde, iragana-ren kontaketa urrun eta kritikoa da. Orregaitik, memo-ria historiko esamoldea oximonorontzat artu izan dabe egileek, au da “ osagai bi edo zati antitetiko, ustez batera eziñak, edo elkarren kontrako zentsua dabezanak alkar-tzea”.

MEMORIA HISTORIKOAREN DEFINIZIOA

Orrenbestez, memoria historikoa kontzeptua historikoa ez dala azaldu bear dogu, kontzeptu soziopolitikoa baño Azken batean, bizi garan oraiñaldiaren kotzientzia historikoa da. Historia ofizialak isildutakoaren miñez, berreskuratu nai dan, komunitate baten berezko historia.

Memoria historikoaren definizioa, 1936ko estatu-kolpearen osteko gerraren eta frankismoaren ondorengo errepresioak eragindako biktimen memoriaren eskuratzeari deritzo. Kontrara, memoria historikoa aztertu bearreko azken muga zein dan erabakitzeke zailtasunak dagoz. Franko iltzean, Frankok bere oi ñordekoa izendatuta utzi ebazan. 1969an, Juan Carlos de Borbón izendatzean. Gerora auteskundeak egon ziran, eta gerora frankismo garaiko pertsonai batzuk mantendu ziran. Beraz, amaiera oraindik ere, kontsetsu bageko gaia da.

Memoria historikoa kontzeptu gisa, 1936 estatu-kolpea eta 70 urtera sortutakoa da, Estatu-kolpea eta 64urtera ain zuzen bere, 2000.urtean, Prioranza del Bierzon (Leon, Espainia), diktadura garaiko ildakoen leenengo indusketagaz. Leen aldiz, 1936ko urriaren 16an fusilatutako amairu gizonezkoen gorpuak berreskuratzeko indusketa lanak metodologia antropologikoaz egin ziran. Aranzadi Zientzia Alkarteak zuzendutako indusketak.

Urte orretatik aurrera, kontzeptua indartuz joan zan. Memoria historikoa berreskuratzeko lanetan diarduteko bidea zabaldu zan.

Leenengo lan orren segidan, Arrasate eta Zaldibiako udalek ere, fusilatutako eta desagertutako beraien erritarren billaketak aalbidetzeko indusketak eskatu ebezan.

2002ko abenduan, Ibarretxe leendakariak 1936ko gerran desagertutako pertsonen illobiak ikertzeko eta aurkitzeko batzordea eratu eban, Eusko Jaurlaritzak eta Aranzadi Zientzia Alkarteak alkarlanean jarduteko. Euskal Erri maillan istituzionalki emondako leen urratsa izan zan.

Orrenbestez, erakundeek 1936ko gerran fusilatuen gorpuak berreskuratzeko ekimenean parte artu arte ez ziran tokian tokiko alkarateak sortu. Memoria historikoa kontzeptua eta eskuratzea bera, gaian artzen ebezan alkarateetan ez beinik-bein. Alan da be, alkarate orreek osatu baiño 30 urte leenago bere, izan ba ziran 1936ko estatu-kolpearen ondoren etorritako errepresioaren biktimen eskuratzeko tokian tokiko ekimenak.

MEMORIA HISTORIKOAREN LEGERIA ETA GAUR EGUNGO BERRESKURATZE LANEN MARKO LEGALA

2000.urtean Prioranza del Bierzon (Leon) egindako lanen indusketak eta urte bira, 2002.urtean Eusko Jaurlaritzak, eskubideen urraketarako baliabideak bideratu ebazan. 2002ko azaroaren 19an, "Amnistiari buruzko Legean jasotako kasuen ondorioz askatasun gabetzea jasan eben pertsonentzako konpentsazioari buruzko dekretua" onartu eben Eusko Jaurlaritzako Etxebizitza eta Gizarte Sailak. Orren bitartez, frankismoak zilegitasunik gabe espetxeratu ebezanak kalte-ordainak eskeintzeko aukera izan eben. Dana dan frankismoaren errepresaliatuek dokumentazioa eskuratzeko zailtasunak izan ebezan, besteak beste, artxiboek Franko il eta 27 urtera oraindik militarrek izaten jarraitzen ebelako. Gaiñera, Gizarte Sailak ez eban aurrekontu naikorik aurreikusi. 2006.urtean, zailtasunak zuzentzeko esperantzaz, dekretua zuzendu egin zan.

Urte bereko abenduan, len aipatutako, eta Euskal Erri maillan istituzionalki lege aldetik emon zan lenengo pausua, Ibarretxeren Eusko Jaurlaritzak, 1936ko gerran fusilatutako ildakoen gorpuak ikeretzeko eta berreskuratzeko sortu zan batzordea izan zan.

Bestetik, eta Euskal Erri maillari dagokionez, Nafarroako legebiltzarrak adierazpen bakarra egin dau. Legebiltzarrak, 2003ko martxoaren 10ean,

Nafarroan fusilatutako pertsonak gogoratzeko, omentzeko eta dagokien ordain morala emoteko adierazpena onartu eban; UPN abstenitu egin zan.

Espainiako Estatuari dagokionean, Espainiako Kongresuak legezko ekimenaren bidea artu eben 2002.urtean. Madrilgo Diputatuen Kongresuan, 2002ko azaroaren 20an ain zuzen be, Franco il eta 27 urtera, 1936ko gerraren errepresioa gaitzesten eban mozioa ao batez onetsi zan. PP alderdiko diputatuek salbu. Era berean, Europako Parlamentuak Estatu-Kolpearen 70.urteurrenean egindako gaitzespen adierazpenaren aurka azaldu zan.

Espainian be, Rodriguez Zapatero (PSOE) Espainiako presidente izendatu eta gitxira, Memoria historikoaren Legea lantzeko batzordea abian ipiñi eban kongresuak. Legea 2007ko urriaren 31an onartu zan. Memoria Historikoaren legeak 5 neurri ekarri ebazan.

- 1.- 1968tik 1977ra bitartean askatasunaren eta demokraziaren alde erailadako senitartekoek kalte –ordaiña kobratzea aurreikusit eban, 1977ko Amnistia Legeak ez ebazalako amnistiatu.
- 2.- Ikur frankistak, artistikoak zein erlijiosoak, ezabatze aukera.
- 3.- Erorien Arana, leku erlijiosoa billakatzeko erabakia. Orrela, faxismoaren goraipamena bertan debekatu zan eta garaituen oroimena bertan omentzeko alegiña bere eskatu zan.
- 4.- Estatuak obi komun en identifikazioan lagunduko ebala zeaztu zan, baiña desobiratzeak “unean unekoak” izango zirala iragarri bere egin eban.
- 5.- Nazioarteko brigadistek zein errefuxiatuen seme-alabek eta lobek Espainiako naziokotasuna izan daitekela onartu zan.

Legez kotasun onen orrenbestean, erakundeek biktimen aitortza publikoa billatu dabe, baiña Memoria Historikoaren Legeak (2007) aldiz, oroimenaren eremu pribatua azpimarratzen dau. Ondorioz baliabideak historia ezagutzera bakarrik destinatzen dira.

Ala ere, frankismoa epaitzeko traba nagusia da frankismoak berak bere burua 1977ko Amnistia Legean zuritu ebela. 1936ko estatu-kolpea eta ondoriozko errepresioa legearekin preskribituta geratzen zala esanez. Alan da be Nazioarteko zuzenbideak, genoziodioa eta gizateriaren aurkako

krimenak iñoiz preskribitzen ez dirala ebatzi dau, eta beraz ainbat estatutan emon ziran Amnistia Legeak bertan beera geratu dira. Orduetik aurrera, nazioarteko gatazkak kudeatzeko, justizia trantsizionala abiatu da. Orrela, oiko justiziaren gaiñetik, giza eskubiden urraketa sistematikoa zigortzen da.

Egiaren Batzordea da beraz, nazioartean sortu dan baliabide eraginkor barria. Ez dakar berradisketzerik, baiña gatazka bideratzeko ezinbesteko tresna billakatu da.

Orrez gain, Nazio Batuen Erakundeak (NBE) bakerako eskubidea giza eskubide lez jasota dauanez, 1936ko Gerran eta Frankismoan desagertutakoen auzia bertatik bertara aztertuko dau. 2013an iada, Gateizen egon da, lekukotza batzuk jasotzeko.

2012.urtaetik aurrera bere, Argentinako kereilla bere martxan da. Maria Servini epaileak frankismo garaian erantzunkizuna izan eban eta oraindik bere bizirik dagozan 5 pertsonen estradizioa eskatuz. Azken illabeteetan ori dago, egun egunean.

BIBLIOGRAFIA

Euskal Erriko Oroimen historikoa UEUn emondako ikastarorako prestatutako materiala. Egilea: Maria González Gorosarri (2013ko irailaren 25a. Creative Commons Aitortu-PartekatuBerdin 3.0

